

“Örömszöveg: kielégülést okoz, betölt, eufóriát idéz elő; a kultúrából jön, és nem szakít vele, az olvasás kényelmes gyakorlatához kötődik.

Gyönyörszöveg: elveszetté tesz, vigasztalanná (talán egészen valamiféle unalomig), elbizonytalanítja az olvasó történelmi, kulturális, pszichológiai bázisát, ízlésének, értékeinek, emlékezetének szilárdságát, válságba taszítja a nyelvhez való viszonyát.”

Lasan fél éve is annak, hogy a „Nagy Könyv” néven különböző műsorok futnak a Magyar Televízióban. Ez a megállapítás persze most, 2005 májusában teljesen redundánsnak tűnhet, hiszen nincs olyan ember, aki ne értesült volna arról, hogy égen s földön kerestetik a legnépszerűbb 12 könyv. Ha most még is szót ejtek róla, akkor ezt azért teszem, mert a televíziós showműsor efemer műfaj. Kedves utókor, bevezetőmben tehát rád is gondolok. Mert bár lehet, hogy ma több mint háromszázezer embert mozgat meg a televíziós szavazás, de ki tudja, hogy a műsor hatása, sőt emléke meddig tart. A nyomtatott kiadvány élete kiszámíthatóbb, sokkal biztosabban foglal helyet magának az időben. Ez a füzet, a szombathelyi Bloomsday alkalmából megjelenő Dáblin lehet, hogy húsz, ötven vagy száz év múlva is hordoz majd információt. Átörökít valamit úgy, ahogyan ránk maradtak Odüsszeuszok és Ulyssesek, ahogyan voltunk mi, lesznek majd még távol tőlünk is olvasók.

Az elektronikus vagy digitalis médiával szemben éppen ebben a statikus, tárgyijelenlétben van a nyomtatott világ ereje. Ennek a kézzel fogható, valóságos jellegnek köszönhető, hogy bár az emberek egyre kevesebbet olvasnak, a könyv presztízse még mindig igen nagy. Kevésbé érthető ezért, hogy bár a könyv tárgyijelenléte nagyon is sajátja, lényegi komponense az olvasmányélménynek, ez a tény a méltatásokban valahogy elsikkad. Igen sajnálatos módon akár a mostani showműsorban, akár a könyvről való általános diskurzusban a legtöbbször említetlen marad. Történetről, szereplőkről, jobb esetben az írói nyelv sajátosságairól szólnak a viták és a méltatások. Melyik lesz „A Nagy Könyv” firtatják annyian, pedig valójában eddig nem is esett szó a könyvről, csak szövegről, csak történetekről, csak szavakról hallhatunk. A szöveg megértésénél azonban jóval komplexebb az a viszony, amely az olvasót kedvenc könyvéhez köti. Tegyük egy próbát: ahogyan azt javasolják, vegyük le a polcra egyik kedvenc regényünket, lapozzunk bele, akár csak úgy felszínesen. Érezhetjük, hogy mennyi emlék, a szövegen túlmutató érzés és hangulat tapad a könyvhöz. Kezünkben tartva ezt a nagyon is szofisztikált tárgyat, magától behívódik számtalan emlék: az első olvasás hangulata, egy illat, helyszín: mert bár nyár volt, akkor épp esett az eső, és hason fekve álltam neki az Ulyssesnek, talán valami egészen másnak, és előre lapoztam, hogy tudjam, mikor lesz a sűrűn szedett oldalak között újra kép, és ilyenkor a pír súrolta az arcomat.

Erről persze a tévében nem esik szó, hiszen nagyon is kívül esik mindez a racionálisan felvezethető, vitára bocsátható, megítélhető és megszavazható jellemzőkön. Meg aztán éppen

elég bonyolult összemérni, amúgy is teljesen összehasonlíthatatlan írásokat (mert vajon az Egre csillagok vagy a Micimackó, a Harmonia caelestis vagy A kis herceg a népszerűbb), mi lenne hát, ha nem is csak műről, hanem valóban könyvről kezdenénk el beszélgetni. Szót ejtenénk méretről és formáról, a kötési eljárástól és a kenyérszövegről, címekről, pagináról, betűtípusról, címlapról és illusztrációról. Attól tartok, nem menne a dolog, pedig micsoda különbség Ionesco A kopasz énekesnő című színpadi művét zsebkönyvként (livre du poche) vagy Massin egyedi könyvtervezői láttatásában olvasni, a 100-as bestseller listán lévő Orwell 1984 című regényét stenclizett, szamizdat kópiáiban vagy Secker & Warburg londoni kiadó által megjelentetett jubileumi kiadásban megélni illetve, hogy egy eklatáns hazai példánál maradjak, a Borda Lajos által megjelentetett Stefan Zweig: Buchmendel könyvek című munkájának hét különböző tervezői változatát végignézni. A könyvtervező munkáját az olvasás élményében alábecsülni nem szerencsés dolog. A könyv mérete, lapjainak taktilis élménye, a papír minősége, az a ritmus, ahogyan a sorokon végigszalad a szem, amit egyszerre befog, vagy amit már nem lát az olvasó, a lapozás hangja, vagy a címek és kiemelések rendje mind alapvetően fontos szerepet kapnak abban, hogy az olvasó fantáziáját megragadja a könyv. Az olvasás szempontjából a könyvhöz fűződő sajátos, belső kapcsolat mérvadó.

Azt mondják, az olvasás iránti kedve megcsappanásának egyik fontos oka, hogy az olvasás hatására egyre kevesebbeknél indul be a képzelet. Paul Virilio megfogalmazásában „(...) a legnagyobb kárt az írás-olvasás terén az okozza, hogy a mai olvasók általában képtelenek az írott világ hatására belső képek megjelenítésére, mert azt szokták meg, hogy a látvány az információ értelmezését szolgálja. Ez a külső vizuális élmény olyan intenzív, amely teljesen elvakít, károsítva ezzel az embernek azon képességét, hogy mentális képeket alkotasson, tehát, hogy létrehozza saját gondolatainak moziját.”

Dáblin ebből a szempontból igen sajátos világ: hiszen minden oldala külön kép-zelet. Grafikusok és tipográfusok, könyvkészítő alkotók személyes vallomása Joyce kapcsán arról, hogy a „Nagy Könyv” kinek-kinek mit jelent, Dáblin oldalai sűrű élménnyel kecsegtetnek: sok-sok örömszöveg és gyönyörszöveg szorul egymás mellé... immár hét éve minden kiadványban június 16-án.

Idén ennek a ténynek valahogy jobban örülünk. Mert úgy volt, hogy ilyen szakmai találkozásra már nem is lesz több alkalom. Bonyhádi Károly, Kassai Ferenc, Lobler Ferenc és Sellyei Tamás Ottó szombathelyi tervezőknek köszönhetően végül megint hagyhattunk nyomot. Ez önmagában is elkönnyelhető úgy, mint siker.